

ARVUSTUS

Andres Herkel. Aserbaidžaani kirjad.

Tallinn: Varrak, 2010, 239 lk.

Orientalisti, poliitiku ja ajaloolase Andres Herkeli *Aserbaidžaani kirjad* on üks esimesi ja teedrajavaid eestikeelseid käsitlusi aserbaidžaanlaste ajaloo- ning kultuuriloost.

Autor tunneb hästi Lähis-Ida aja- ja kultuuriloo valdkondi. Materjali kogumiseks andis talle hea võimaluse kuueaastane kogemus Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee raportöörina Aserbaidžaani küsimustes (valiti 2004. a).¹ Kuigi raamat on oma laadilt paljuski populaarteaduslik ja ülevaatlik, on see kirjutatud väga soliidsel tasemel ning teost võib pidada käsitluseks, millest on suur abi nii erialaspetsialistidele kui ka üliõpilastele, samas pakub see põnevat lugemiselamust teistegi asjahuviliste jaoks. Tekst on üles ehitatud loogiliselt, struktuur on paigas. Raamat on jagatud kahte ossa.

Esimene osa, „Aserbaidžaan linnulennul“ (lk 9–97), annab ammen-dava ülevaate Aserbaidžaani ning aserite aja- ja kultuuriloost alates muistsetest aegadest, kuid keskendub põhjalikumalt riigi lähiajaloole. Raamat on faktoloogiliselt korrektne, Aserbaidžaani aja- ja kultuuriloo esitus huvitav. A. Herkel selgitab ka tähtsamaid mõisteid, annab ülevaate Aserbaidžaani geograafilisest asupaigast, linnadest, rahvustest, religioonist, kultuurist, ajaloost ja poliitikast. Põgus, aga faktoloogiline ülevaade Aserbaidžaani muistsest ajaloost alates antiigist kuni keskajani on samuti igati õnnestunud. Autor käsitleb ka Safaviide ehk Sāfaviide (Autor kasutab vormi Sāfaviidid, mis on õige).

Samuti kirjutab ta Aserbaidžaani tähtsamatest keskaegsetest luuletajatest: Abu Muhammad Iljas ibn Jusufist, tuntud kui Nizami (sündinud

---

¹ Vt lähemalt Andres Herkel. Aserbaidžaani kirjad. Tallinn: Varrak, 2010, lk 5.

1141. või 1147. ja surnud 1208. või 1209. a),² Hagani Širvanist (sündinud 1120., 1121. või 1126. ja surnud 1199. a)³ ja Füzulist (1494–1556).⁴

Järgnev ülevaade hilisematest perioodidest ja Venemaa rollist Aserbaidžaani ajaloos („Venemaa laienev haare“, lk 36–40) võiks olla põhjalikum. Ka 19. sajandi Aserbaidžaanile pöörab autor liiga vähe tähelepanu (lk 41–43). Põhjalikumalt käsitleb Herkel aga ärkamisaega ja pantürkismi (lk 44–57).

Seejärel vaatleb Herkel aserite ajalugu 1905. aasta revolutsioonist kuni 2010. aastani (lk 57–99). 20. sajandi ja 21. sajandi alguse ülevaade on mõnevõrra detailsem ning kohe torkab silma, et võrreldes muistsete aserite aja- ja kultuurilooga on autor Aserbaidžaani lähiajaloo ja poliitikaga väga hästi kursis, kuid samas on faktid ja sündmused Aserbaidžaani varasematest ajalooperioodidest esitatud korrektselt.

Teine osa „Kirjad Viljale Bakuusse“ (lk 99–217) on kirjutatud aastatel 2007–2010. Raamatu lugemise teeb mugavamaks ka raamatu lõpus olev „Väike kronoloogia“ (lk 221–226), mis polegi nii väike ja annab Aserbaidžaani tähtsamatest ajaloosündmustest hea ülevaate.

Raamatusse on lisatud kaardid ja illustratsioonid — ajaloolistest isikutest, poliitikutest, Bakuu linnast, mõned näited kunstist jne. Valik on õnnestunud — neid pole liiga vähe ega ka liiga palju, välja on valitud sellised, mis suudavad Aserbaidžaani ja tema rahvast kõige värvi- kamalt kirjeldada.

Kaks põhjalikku registrit, „Isikunimede register“ (lk 227–231) ja „Nimeregister“ (232–239), on lugejale suureks abiks, võimaldades hõlpsasti leida informatsiooni isiku, riigi või geograafilise piirkonna kohta. Ühe kriitilise märkusena tahaksin siiski mainida, et kasutatud kirjan- duse nimekiri raamatu eraldi osana annaks allikatest parema ülevaate ning pakuks huvi ka lugejatele.

Lõpetuseks tahaksin toonitada: väga hea, et on ilmunud raamat, mis annab küllalt ammendava ülevaate Aserbaidžaani aja- ja kultuuriloost

---

² Vt lähemalt A. H. Ардашникова, Марина А. Рейснер. История литературы Ирана в средние века (IX–XVII вв.). Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова, Институт стран Азии и Африки, Москва: ИД „Ключ-С“, 2010, lk 222–252.

³ Hagani Širvani või Hakani kohta vt A. Herkel 2010, lk 35; vt ka A. H. Ардашникова, М. А. Рейснер 2010, lk 204–222.

⁴ Füzuli kohta vt A. Herkel 2010, lk 35–36.

ning nüüdisaegsetest poliitilistest probleemidest, aidates mõista aserite ajaloolist arengut, kultuurilugu ja tänapäeva keerulist olukorda. Andres Herkel on kirjutanud heas ja ladusas keeles.

Aserbaidžaani kirjade väärtus seisneb selleski, et seda võib kasutada nii erialaspetsialist-orientalist kui ka tavalugeja. Positiivsust lisab asjaolu, et raamat võib tänu oma loogilisele ülesehitusele ja kompaktsusele olla kasutatav ka lisamaterjalina kõrgkoolides Lähis-Ida ajalugu käsitlevates ainetes. Seega on tegemist igati väärt teosega.

Vladimir Sazonov